

अनुक्रमणिका

INDEX

कार्यक्रमाः	पृष्ठसंख्या
१. प्राक्शास्त्रिसेतुः (संस्कृतावतरणी)	06
२. प्राक्शास्त्री (+ 2)	07-12
३. शास्त्रिसेतुः (संस्कृतावगाहनी)	13-14
४. शास्त्री (बी.ए.)	15-23
५. आचार्यसेतुः (शास्त्रावगाहनी)	24-27
६. आचार्यः (एम्.ए.)	28-35
७. आचार्यप्रवेशपरीक्षा	36-37
८. सङ्कल्पिताः प्रमाणपत्रपाठ्यक्रमाः	38
९. मुक्तस्वाध्यायपीठस्य स्वाध्यायकेन्द्राणि	39-40
१०. पाठ्यक्रमशुल्कसारणी	41

प्राक्शास्त्रिसेतु-कार्यक्रमः (संस्कृतावतरणी)

Prak-Shastri Bridge Programme

अवधि: – षड् मासाः	पूर्णाङ्काः – २००
पत्रम्	अङ्काः
१. प्रथमपत्रम्	१००
२. द्वितीयपत्रम्	१००

प्राक्शास्त्रिसेतु-कार्यक्रमविवरणम्

Details of Prak-Shastri Bridge Programme

१. प्रथमपत्रम् (१०० अङ्काः)
  - (क) वर्णमाला (१० अङ्काः)
  - (ख) वाक्यव्यवहारः (७० अङ्काः)
  - (ग) वाक्यविस्तरः (१० अङ्काः)
  - (घ) सम्भाषणम् (१० अङ्काः)
२. द्वितीयपत्रम् (१०० अङ्काः)
  - व्यवहारप्रदीपः (प्रथमभागः)– ५० अङ्काः
  - व्यवहारप्रदीपः (द्वितीयभागः)– ५० अङ्काः

विशेषः – प्राक्शास्त्रिसेतुकार्यक्रमे प्रथमपत्रे द्वितीयपत्रे च निर्दिष्टाः सर्वेऽपि ग्रन्थाः राष्ट्रियसंस्कृतसंस्थानेन प्रकाशिताः वर्तन्ते।

◆◆◆

प्राक्शास्त्रिकार्यक्रमः
Prak-Shastri Programme
प्रथमवर्षम् (First Year)

अवधि: – एकवर्षम्	पूर्णाङ्काः – ६००
पत्राणि	अङ्काः
१. प्रथमपत्रम्	१००
२. द्वितीयपत्रम्	१००
३. तृतीयपत्रम् (English)	१००
४. चतुर्थपत्रम् (हिन्दी)	१००
५. पञ्चमपत्रम् (आधुनिकविषयः) इतिहासः/राजनीतिविज्ञानम्/अर्थशास्त्रम् (एतेषु कश्चन एकः विषयः पठनीयः)	१००
६. षष्ठपत्रम् व्याकरणम्/साहित्यम्/ज्योतिषम् (एतेषु कश्चन एकः विषयः पठनीयः)	१००

प्राक्शास्त्रिकार्यक्रमविवरणम्
Details of Prak-Shastri Programme
प्रथमवर्षम् (First Year)

१. प्रथमपत्रम् (१०० अङ्काः)
  - (क) लघुसिद्धान्तकौमुदी (आदितः भ्वादिपर्यन्ता) – ७० अङ्काः
  - (ख) रचनानुवादः – ३० अङ्काः
२. द्वितीयपत्रम् (१०० अङ्काः)
  - (क) स्वप्नवासवदत्तम् – ७० अङ्काः
  - (ख) श्रुतबोधः – ३० अङ्काः
३. तृतीयपत्रम् (१०० अङ्काः)

English (Senior Secondary Course, Published by NIOS)
४. चतुर्थपत्रम् (१०० अङ्काः)

हिन्दी (उच्चतरमाध्यमिकपाठ्यक्रमः, Published by NIOS)
५. पञ्चमपत्रम् (१०० अङ्काः)
  - **इतिहासः** (उच्चतरमाध्यमिकपाठ्यक्रमः, Hindi Medium, Published by NIOS)
History (Senior Secondary Course, English Medium, Published by NIOS)
  - **राजनीतिविज्ञानम्** (उच्चतरमाध्यमिकपाठ्यक्रमः, Hindi Medium, Published by NIOS)
Political Science (Senior Secondary Course, English Medium, Published by NIOS)

- **अर्थशास्त्रम्** (उच्चतरमाध्यमिकपाठ्यक्रमः, Hindi Medium, Published by NIOS)

Economics (Senior Secondary Course, English Medium, Published by NIOS)

६. षष्ठपत्रम् (१०० अङ्काः)

- **व्याकरणम्**
वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (आदितः पञ्चसन्ध्यन्तो भागः)
- **साहित्यम्**
काव्यदीपिका (कान्तिचन्द्रभट्टाचार्यसङ्कलिता)
- **फलितज्यौतिषम्**
(क) भास्करीयबीजगणितम् (चक्रवालपर्यन्तम्) – ५० अङ्काः
(ख) जन्मपत्रदीपकः – ५० अङ्काः

विशेषः – कार्यक्रमेऽस्मिन् प्रथमपत्रे लघुसिद्धान्तकौमुदी रचनानुवाङ्म, द्वितीयपत्रे स्वप्नवासवदत्तम् श्रुतबोधश्च, तृतीयपत्रे आङ्ग्लभाषा, चतुर्थपत्रे हिन्दी, पञ्चमपत्रे इतिहासश्चेति सर्वैः अनिवार्यतया पठनीयम्। षष्ठपत्रे व्याकरण-साहित्य-फलितज्यौतिषेषु कश्चन एकः विषयः अध्येतव्यः। स एव विषयः अग्रिम-कक्षासु अनुवर्तनीयः।

प्राक्शास्त्रिकार्यक्रमः
Prak-Shastri Programme
द्वितीयवर्षम् (Second Year)

अवधि: – एकवर्षम्	पूर्णाङ्काः – ६००
पत्राणि	अङ्काः
१. प्रथमपत्रम्	१००
२. द्वितीयपत्रम्	१००
३. तृतीयपत्रम् (English)	१००
४. चतुर्थपत्रम् (हिन्दी)	१००
५. पञ्चमपत्रम् (आधुनिकविषयः) इतिहासः/राजनीतिविज्ञानम्/अर्थशास्त्रम् (एतेषु कश्चन एकः विषयः पठनीयः)	१००
६. षष्ठपत्रम् व्याकरणम्/साहित्यम्/ज्योतिषम् (एतेषु कश्चन एकः विषयः पठनीयः)	१००

प्राक्शास्त्रिकार्यक्रमविवरणम्
Details of Prak-Shastri Programme
द्वितीयवर्षम् (Second Year)

१. प्रथमपत्रम् (१०० अङ्काः)
लघुसिद्धान्तकौमुदी (अदादितः समाप्तिपर्यन्ता)
२. द्वितीयपत्रम् (१०० अङ्काः)
किरातार्जुनीयम् (प्रथमद्वितीयसर्गौ)
३. तृतीयपत्रम् (१०० अङ्काः)
English (Senior Secondary Course, Published by NIOS)
४. चतुर्थपत्रम् (१०० अङ्काः)
हिन्दी (उच्चतरमाध्यमिकपाठ्यक्रमः, Published by NIOS)
५. पञ्चमपत्रम् (१०० अङ्काः)
  - इतिहासः (उच्चतरमाध्यमिकपाठ्यक्रमः, Hindi Medium, Published by NIOS)
History (Senior Secondary Course, English Medium, Published by NIOS)
  - राजनीतिविज्ञानम् (उच्चतरमाध्यमिकपाठ्यक्रमः, Hindi Medium, Published by NIOS)
Political Science (Senior Secondary Course, English Medium, Published by NIOS)
  - अर्थशास्त्रम् (उच्चतरमाध्यमिकपाठ्यक्रमः, Hindi Medium, Published by NIOS)
Economics (Senior Secondary Course, English Medium, Published by NIOS)

६. षष्ठपत्रम् (१०० अङ्काः)

➤ व्याकरणम्

वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (अजन्तपुल्लिङ्गादारभ्य अव्ययान्तो भागः)

➤ साहित्यम्

चन्द्रालोकः (द्वितीयपञ्चममयूखौ)

➤ फलितज्यौतिषम्

(क) बीजगणितम्, एकवर्ण-समीकरणतः समाप्तिपर्यन्तम्
(गणितमात्रम्) – ५० अङ्काः

(ख) ग्रहलाघवकरणम्-रविचन्द्रस्पष्टीकरणान्तम् – ५० अङ्काः

विशेषः – कार्यक्रमेऽस्मिन् प्रथमपत्रे व्याकरणं, द्वितीयपत्रे साहित्यं, तृतीयपत्रे आङ्ग्लभाषा, चतुर्थपत्रे हिन्दी चेति अनिवार्यतया सर्वैः पठनीयम्। पञ्चमपत्रे आधुनिकविषयेषु विकल्पत्रयं वर्तते। तेषु कश्चन एकः विषयः पठनीयः। षष्ठे पत्रे व्याकरणच्छात्रैः व्याकरणं, साहित्यच्छात्रैः साहित्यम्, ज्यौतिषच्छात्रैश्च ज्यौतिषम् अध्येतव्यम्।

शास्त्रिसेतु-कार्यक्रमः (संस्कृतावगाहनी)

Shastri Bridge Programme

अवधि: - एकवर्षम्

पूर्णाङ्काः - ४००

	पत्राणि	अङ्काः
१.	प्रथमपत्रम्	१००
२.	द्वितीयपत्रम्	१००
३.	तृतीयपत्रम्	१००
४.	चतुर्थपत्रम्	१००

व्याकरणम्/साहित्यम्/ज्योतिषम्

(एतेषु कश्चन एकः विषयः पठनीयः)

शास्त्रिसेतु-कार्यक्रमविवरणम्

Details of Shastri Bridge Programme

१. प्रथमपत्रम् (१०० अङ्काः)
    - (क) वाक्यव्यवहारः (७० अङ्काः)
    - (ख) वाक्यविस्तरः (३० अङ्काः)
  २. द्वितीयपत्रम् (१०० अङ्काः)
    - व्यवहारप्रदीपः (प्रथमभागः)– ५० अङ्काः
    - व्यवहारप्रदीपः (द्वितीयभागः)– ५० अङ्काः
  ३. तृतीयपत्रम् (१०० अङ्काः)
    - (क) संक्षेपरामायणम् – ४० अङ्काः
    - (ख) सन्धि-समास-कारकाणां परिचयः – ६० अङ्काः
  ४. चतुर्थपत्रम् (१०० अङ्काः)
    - व्याकरणम्
लघुसिद्धान्तकौमुदी (आदितः भ्वादिपर्यन्ता)
    - साहित्यम्
      - (क) स्वप्नवासवदत्तम् – ७० अङ्काः
      - (ख) श्रुतबोधः – ३० अङ्काः
    - फलितज्यौतिषम्
      - (क) भास्करीयबीजगणितम् (चक्रवालपर्यन्तम्) – ५० अङ्काः
      - (ख) जन्मपत्रदीपकः – ५० अङ्काः
- विशेषः – कार्यक्रमेऽस्मिन् प्रथमपत्रं, द्वितीयपत्रं तृतीयपत्रञ्च अनिवार्यं भवति।
चतुर्थे पत्रे विकल्पत्रयं वर्तते। तेषु स्वेच्छया एकः विषयः पठनीयः।

शास्त्रिकार्यक्रमः
Shastri Programme
प्रथमवर्षम् (First Year)

अवधि: – एकवर्षम्	पूर्णाङ्काः – ६००
पत्राणि	अङ्काः
१. प्रथमपत्रम्	१००
२. द्वितीयपत्रम् (English)	१००
३. तृतीयपत्रम् (हिन्दी)	१००
४. चतुर्थपत्रम् (आधुनिकविषयः) इतिहासः/राजनीतिविज्ञानम्/अर्थशास्त्रम् (एतेषु कश्चन एकः विषयः पठनीयः)	१००
५. पञ्चमपत्रम् (स्वीकृतं शास्त्रम्) व्याकरणम्/साहित्यम्/ज्यौतिषम् (एतेषु कश्चन एकः विषयः पठनीयः)	१००
६. षष्ठपत्रम् (स्वीकृतं शास्त्रम्) व्याकरणम्/साहित्यम्/ज्यौतिषम् (एतेषु कश्चन एकः विषयः पठनीयः)	१००

शास्त्रिकार्यक्रमविवरणम्
Details of Shastri Programme
प्रथमवर्षम् (First Year)

१. प्रथमपत्रम् (१०० अङ्काः)
(क) व्याकरणच्छात्राणां कृते : तर्कभाषा
(ख) साहित्यस्य/ज्यौतिषस्य छात्राणां कृते : लघुसिद्धान्तकौमुदी
(सुबन्ततिङन्तप्रकरणे परित्यज्य)
२. द्वितीयपत्रम् (१०० अङ्काः)
English : From Language to Literature (Published by IGNOU)
३. तृतीयपत्रम् (१०० अङ्काः)
हिन्दी : हिन्दी साहित्य का इतिहास एवं साहित्य परिचय
(Published by IGNOU)
४. चतुर्थपत्रम् (१०० अङ्काः)
  - **इतिहास** (History, Published by IGNOU)
भारत : प्राचीन काल से ८ वीं सदी ईस्वी (Hindi Medium)
India : Earliest Times to 8th Century A.D. (English Medium)
  - **राजनीतिविज्ञानम्** (Political Science, Published by IGNOU)
राजनीतिक विचार और विचारधाराएँ (Hindi Medium)
Political Ideas and Ideologies (English Medium)
  - **अर्थशास्त्रम्** (Economics, Published by IGNOU)
अर्थशास्त्र के मूलतत्त्व (Hindi Medium)
Fundamentals of Economics (English Medium)

५. पञ्चमपत्रम् (१०० अङ्काः)

➤ नव्यव्याकरणम्

वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (स्त्रीप्रत्ययादारभ्य समासाश्रयविधि पर्यन्तोभागः)

➤ साहित्यम्

साहित्यदर्पणः (प्रथम-दशमपरिच्छेदौ)

➤ फलितज्यौतिषम्

लघुजातकम्

६. षष्ठपत्रम् (१०० अङ्काः)

➤ नव्यव्याकरणम्

महाभाष्यम् (प्रथमाध्याये प्रथमपादे आदितः चत्वारि आह्निकानि)

➤ साहित्यम्

कादम्बरी (शुकनासोपदेशान्तभागः)

➤ फलितज्यौतिषम्

ताजिकनीलकण्ठी (संज्ञातन्त्रमात्रम्)

विशेषः – कार्यक्रमेऽस्मिन् प्रथमपत्रं द्विधा विभक्तं— (क) व्याकरणच्छात्रैः तर्कभाषा पठनीया (ख) व्याकरणेतरच्छात्रैश्च लघुसिद्धान्तकौमुदी (सुबन्ततिङ्न्तप्रकरणे परित्यज्य) पठनीया। द्वितीयपत्रं तृतीयपत्रं च सर्वैः अनिवार्यतया पठनीयम्। चतुर्थे पत्रे विकल्पत्रयं वर्तते। तेषु एकः विषयः अध्येतव्यः। पञ्चमपत्रे षष्ठपत्रे च कस्यचित् एकस्य शास्त्रस्य अध्ययनं करणीयम्। प्राक्शास्त्रिकार्यक्रमे शास्त्रसेतुकार्यक्रमे वा यः छात्रः व्याकरणम् अपठत् सः व्याकरणविषयं पठेत्। यः साहित्यम् अपठत् सः साहित्यविषयं पठेत्। यश्च ज्यौतिषम् अपठत् सः ज्यौतिषविषयं पठेत्।

◆◆◆

शास्त्रिकार्यक्रमः
Shastri Programme
द्वितीयवर्षम् (Second Year)

अवधि: – एकवर्षम्	पूर्णाङ्काः – ६००
पत्राणि	अङ्काः
१. प्रथमपत्रम्	१००
२. द्वितीयपत्रम् (English)	१००
३. तृतीयपत्रम् (हिन्दी)	१००
४. चतुर्थपत्रम् (आधुनिकविषयः) इतिहासः/राजनीतिविज्ञानम्/अर्थशास्त्रम् (एतेषु कश्चन एकः विषयः पठनीयः)	१००
५. पञ्चमपत्रम् (स्वीकृतं शास्त्रम्) व्याकरणम्/साहित्यम्/ज्यौतिषम् (एतेषु कश्चन एकः विषयः पठनीयः)	१००
६. षष्ठपत्रम् (स्वीकृतं शास्त्रम्) व्याकरणम्/साहित्यम्/ज्यौतिषम् (एतेषु कश्चन एकः विषयः पठनीयः)	१००

शास्त्रिकार्यक्रमविवरणम्
Details of Shastri Programme
द्वितीयवर्षम् (Second Year)

१. प्रथमपत्रम् (१०० अङ्काः)
  - (क) अभिज्ञानशाकुन्तलम् – ७० अङ्काः
  - (ख) लौकिकसंस्कृतसाहित्येतिहासः
(महाकाव्यं नाटकं कथासाहित्यं च) – ३० अङ्काः
२. द्वितीयपत्रम् (१०० अङ्काः)

English : The Structure of Modern English (Published by IGNOU)
३. तृतीयपत्रम् (१०० अङ्काः)

हिन्दी : हिन्दी संरचना (Published by IGNOU)
४. चतुर्थपत्रम् (१०० अङ्काः)
  - **इतिहासः (History, Published by IGNOU)**
भारत : ८ वीं शताब्दी से १५ वीं शताब्दी तक (Hindi Medium)
India : From 8th-15th Century A.D. (English Medium)
  - **राजनीतिविज्ञानम् (Political Science, Published by IGNOU)**
भारत में राजनीति और सरकार (Hindi Medium)
Government & Politics in India (English Medium)
  - **अर्थशास्त्रम् (Economics, Published by IGNOU)**
स्वतंत्रता प्राप्ति के बाद भारत का आर्थिक विकास (Hindi Medium)
Indian Economics Development Since Independence (English Medium)

५. पञ्चमपत्रम् (१०० अङ्काः)

➤ नव्यव्याकरणम्

वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (तद्धितप्रकरणादारभ्य भ्वादिपर्यन्तो भागः)

➤ साहित्यम्

साहित्यदर्पणः (६-९ परिच्छेदाः)

➤ फलितज्यौतिषम्

(क) केशवीयजातकपद्धतिः - ७५ अङ्काः

(ख) भावप्रकाशः - २५ अङ्काः

६. षष्ठपत्रम् (१०० अङ्काः)

➤ नव्यव्याकरणम्

वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (अदादितः लाकारार्थप्रक्रियान्तो भागः)

➤ साहित्यम्

(क) नैषधीयचरितम् (प्रथमसर्गः) - ५० अङ्काः

(ख) मेघदूतम् (सम्पूर्णम्) - ५० अङ्काः

➤ फलितज्यौतिषम्

(क) भुवनदीपकः - ५० अङ्काः

(ख) गोलपरिभाषा - ५० अङ्काः

विशेषः - कार्यक्रमेऽस्मिन् प्रथमे पत्रे अभिज्ञानशाकुन्तलम्, लौकिकसंस्कृत-साहित्येतिहासश्च, द्वितीये पत्रे आङ्ग्लभाषा, तृतीये पत्रे हिन्दी चेति सर्वैः पठनीयम्। चतुर्थे पत्रे आधुनिकविषयेषु विकल्पत्रयं वर्तते। तेषु कश्चन एकः विषयः अध्येतव्यः। पञ्चमे पत्रे षष्ठे पत्रे च तत्तद्विषयकच्छत्रैः तत्तद्विषयः अध्येतव्यः।

◆◆◆

शास्त्रिकार्यक्रमः
Shastri Programme
तृतीयवर्षम् (Third Year)

अवधि: – एकवर्षम्	पूर्णाङ्काः – ६००
पत्राणि	अङ्काः
१. प्रथमपत्रम्	१००
२. द्वितीयपत्रम् (English)	१००
३. तृतीयपत्रम् (हिन्दी)	१००
४. चतुर्थपत्रम् (आधुनिकविषयः) इतिहासः/राजनीतिविज्ञानम्/अर्थशास्त्रम् (एतेषु कश्चन एकः विषयः पठनीयः)	१००
५. पञ्चमपत्रम् (स्वीकृतं शास्त्रम्) व्याकरणम्/साहित्यम्/ज्यौतिषम् (एतेषु कश्चन एकः विषयः पठनीयः)	१००
६. षष्ठपत्रम् (स्वीकृतं शास्त्रम्) व्याकरणम्/साहित्यम्/ज्यौतिषम् (एतेषु कश्चन एकः विषयः पठनीयः)	१००

शास्त्रिकार्यक्रमविवरणम्
Details of Shastri Programme
तृतीयवर्षम् (Third Year)

१. प्रथमपत्रम् (१०० अङ्काः)
सर्वदर्शनसङ्ग्रहः
२. द्वितीयपत्रम् (१०० अङ्काः)
English : Communication Skills in English (Published by IGNOU)
३. तृतीयपत्रम् (१०० अङ्काः)
हिन्दी : प्रयोजनमूलकहिन्दी (Published by IGNOU)
४. चतुर्थपत्रम् (१०० अङ्काः)
  - इतिहासः (History, Published by IGNOU)
भारत : 16 वीं शताब्दी से 18 वीं शताब्दी के मध्य तक (Hindi Medium)
India : From 16th Century to Mid 18th Century (English Medium)
  - राजनीतिविज्ञानम् (Political Science, Published by IGNOU)
आधुनिक भारतीय राजनीतिक चिन्तन (Hindi Medium)
Modern Indian Political Thought (English Medium)
  - अर्थशास्त्रम् (Economics, Published by IGNOU)
भारत में कृषि का विकास (Hindi Medium)
Agricultural Development of India (English Medium)

५. पञ्चमपत्रम् (१०० अङ्काः)

- व्याकरणम्
वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी
(कृत्यप्रक्रियातः साधारणस्वरप्रकरणान्तो भागः)
- साहित्यम्
साहित्यदर्पणः (२-५ परिच्छेदाः)
- फलितज्यौतिषम्
बृहज्जातकम्
(भट्टोत्पलीसहितम्, नाभासयोगाध्यायान्तम्)

६. षष्ठपत्रम् (१०० अङ्काः)

- व्याकरणम्
प्रौढमनोरमा
(आदित अजन्तपुल्लिङ्गान्तो भागः)
- साहित्यम्
उत्तररामचरितम्
- फलितज्यौतिषम्
(क) जैमिनीयसूत्रम् – ५० अङ्काः
(ख) जातकालङ्कारः – ५० अङ्काः

विशेषः – कार्यक्रमेऽस्मिन् प्रथमपत्रे सर्वदर्शनसङ्ग्रहः द्वितीयपत्रे आङ्ग्लभाषा तृतीयपत्रे हिन्दी चतुर्थपत्रे आधुनिकविषयश्चेति यथापूर्वं सर्वैः पठनीयम्। पञ्चमपत्रे षष्ठपत्रे च स्वीयं शास्त्रम् अध्येतव्यम्।

◆◆◆

आचार्यसेतु-कार्यक्रमः (शास्त्रावगाहनी)

Acharya Bridge Programme

अवधि: – एकवर्षम्

पूर्णाङ्काः – ६००

	पत्राणि	अङ्काः
१.	प्रथमपत्रम्	१००
२.	द्वितीयपत्रम्	१००
३.	तृतीयपत्रम्	१००
४.	चतुर्थपत्रम्	१००
५.	पञ्चमपत्रम्	१००
६.	षष्ठपत्रम्	१००

आचार्यसेतु-कार्यक्रमविवरणम् (शास्त्रावगाहनी)

Details of Acharya Bridge Programme

व्याकरणम्

१. प्रथमपत्रम् (१०० अङ्काः)
कारकप्रकरणम् (सिद्धान्तकौमुदीतः)
२. द्वितीयपत्रम् (१०० अङ्काः)
समासप्रकरणम् (लघुसिद्धान्तकौमुदीतः)
३. तृतीयपत्रम् (१०० अङ्काः)
(क) अष्टाध्यायी (१-३ अध्यायाः) - ५० अङ्काः
(ख) महाभाष्यम् (पस्पशाह्निकम्) - ५० अङ्काः
४. चतुर्थपत्रम् (१०० अङ्काः)
अष्टाध्यायीप्रक्रियाविज्ञानम्
५. पञ्चमपत्रम् (१०० अङ्काः)
वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (दशगणेभ्यः प्रतिप्रकरणं प्रारम्भतः धातुद्वयम्)
६. षष्ठपत्रम् (१०० अङ्काः)
(क) वैयाकरणभूषणसारः (धात्वर्थप्रकरणम्) - ५० अङ्काः
(ख) व्याकरणशास्त्रेतिहासः - ५० अङ्काः

साहित्यम्

१. प्रथमपत्रम् (१०० अङ्काः)
साहित्यदर्पणम् (प्रथम-दशमपरिच्छेदौ)
२. द्वितीयपत्रम् (१०० अङ्काः)
साहित्यदर्पणम् (२-५ परिच्छेदाः)
३. तृतीयपत्रम् (१०० अङ्काः)
अलङ्कारशास्त्रपरिचयः
४. चतुर्थपत्रम् (१०० अङ्काः)
(क) मेघदूतम् (सम्पूर्णम्) – ५० अङ्काः
(ख) नैषधीयचरितम् (प्रथमसर्गः) – ५० अङ्काः
५. पञ्चमपत्रम् (१०० अङ्काः)
कादम्बरी (शुकनासोपदेशान्ता)
६. षष्ठपत्रम् (१०० अङ्काः)
उत्तररामचरितम्

फलितज्यौतिषम्

१. प्रथमपत्रम् (१०० अङ्काः)
मुहूर्त्तचिन्तामणिः (शुभाशुभप्रकरणम्)
२. द्वितीयपत्रम् (१०० अङ्काः)
मुहूर्त्तचिन्तामणिः (नक्षत्रप्रकरणम्)
३. तृतीयपत्रम् (१०० अङ्काः)
मुहूर्त्तचिन्तामणिः (वास्तुप्रकरणम्)
४. चतुर्थपत्रम् (१०० अङ्काः)
प्रश्नभूषणम्
५. पञ्चमपत्रम् (१०० अङ्काः)
बृहत्संहिता (ग्रहचारप्रकरणम्)
६. षष्ठपत्रम् (१०० अङ्काः)
ज्यौतिषशास्त्रपरिचयः

विशेषः – मुक्तस्वाध्यायपीठेन आचार्यसेतुकार्यक्रमः व्याकरण-साहित्य-फलित-ज्यौतिषविषयेषु सञ्चाल्यन्ते। प्रतिविषयं षड्पत्राणि भवन्ति। प्रतिपत्रं तत्तद्विषयसम्बद्धाः ग्रन्थाः अध्येतव्याः।

◆◆◆

आचार्यकार्यक्रमः
Acharya Programme
प्रथमवर्षम् (First Year)

अवधि: – एकवर्षम्	पूर्णाङ्काः – ५००
पत्राणि	अङ्काः
१. प्रथमपत्रम्	१००
२. द्वितीयपत्रम्	१००
३. तृतीयपत्रम्	१००
४. चतुर्थपत्रम्	१००
५. पञ्चमपत्रम्	१००

आचार्यकार्यक्रमविवरणम्

Details of Acharya Programme

प्रथमवर्षम् (First Year)

नव्यव्याकरणाचार्यः

१. प्रथमपत्रम् (१०० अङ्काः)

लघुशब्देन्दुशेखरः (पञ्चसन्ध्यन्तो भागः)

२. द्वितीयपत्रम् (१०० अङ्काः)

महाभाष्यम् (प्रथमाध्यायस्य प्रथमे पादे ५ तः ९ आह्निकं यावत्)

३. तृतीयपत्रम् (१०० अङ्काः)

परिभाषेन्दुशेखरः

४. चतुर्थपत्रम् (१०० अङ्काः)

वैयाकरणभूषणसारः

५. पञ्चमपत्रम् (१०० अङ्काः)

वैदिकवाङ्मयस्येतिहासः भारतीया संस्कृतिश्च

साहित्याचार्यः

१. प्रथमपत्रम् (१०० अङ्काः)

काव्यप्रकाशः

२. द्वितीयपत्रम् (१०० अङ्काः)

ध्वन्यालोकः (प्रथमचतुर्थो उद्योतौ)

३. तृतीयपत्रम् (१०० अङ्काः)

ध्वन्यालोकः (द्वितीयतृतीयौ उद्योतौ)

४. चतुर्थपत्रम् (१०० अङ्काः)

व्यक्तिविवेकः (प्रथमविमर्शः)

५. पञ्चमपत्रम् (१०० अङ्काः)

वैदिकवाङ्मयस्येतिहासः भारतीया संस्कृतिश्च

फलितज्यौतिषाचार्यः

१. प्रथमपत्रम् (१०० अङ्काः)

भारतीयकुण्डलीविज्ञानम्

२. द्वितीयपत्रम् (१०० अङ्काः)

सारावली (१-३० अध्यायाः)

३. तृतीयपत्रम् (१०० अङ्काः)

(क) पञ्चस्वराः - ५० अङ्काः

(ख) सचित्रसामुद्रिकरहस्यम् - ५० अङ्काः

४. चतुर्थपत्रम् (१०० अङ्काः)

बृहत्संहिता (प्रथमभागः)

५. पञ्चमपत्रम् (१०० अङ्काः)

वैदिकवाङ्मयस्येतिहासः भारतीया संस्कृतिश्च

विशेषः - आचार्यकार्यक्रमे व्याकरण-साहित्य-ज्यौतिषछात्राणां कृते प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थपत्रेषु स्वशास्त्रानुसारेण पृथक्-पृथक् विषयाः निर्धारिताः सन्ति। परन्तु पञ्चमपत्रे वैदिकवाङ्मयस्येतिहासः भारतीया संस्कृतिश्चेत्येव सर्वविषयच्छात्रैः अध्येतव्यम्।

◆◆◆

आचार्यकार्यक्रमः
Acharya Programme
द्वितीयवर्षम् (Second Year)

अवधि: – एकवर्षम्	पूर्णाङ्काः – ५००
पत्राणि	अङ्काः
१. प्रथमपत्रम्	१००
२. द्वितीयपत्रम्	१००
३. तृतीयपत्रम्	१००
४. चतुर्थपत्रम्	१००
५. पञ्चमपत्रम्	१००

आचार्यकार्यक्रमविवरणम्
Details of Acharya Programme
द्वितीयवर्षम् (Second Year)

नव्यव्याकरणाचार्यः

१. प्रथमपत्रम् (१०० अङ्काः)
लघुशब्देन्दुशेखरः
(अजन्तपुलिङ्गादारभ्य अव्ययान्तो भागः)
२. द्वितीयपत्रम् (१०० अङ्काः)
लघुशब्देन्दुशेखरः
(स्त्रीप्रत्ययादारभ्य अव्ययीभावान्तो भागः)
३. तृतीयपत्रम् (१०० अङ्काः)
(क) व्युत्पत्तिवादः - ५० अङ्काः
(अभेदान्वयपर्यन्तो भागः, इत्यलं पल्लवितेन इति यावत्)
(ख) वाक्यपदीयम् - ५० अङ्काः
(ब्रह्मकाण्डम्)
४. चतुर्थपत्रम् (१०० अङ्काः)
वैयाकरणसिद्धान्तपरमलघुमञ्जूषा
५. पञ्चमपत्रम् (१०० अङ्काः)
(क) स्वशास्त्रीयेतिहासः - ५० अङ्काः
(ख) स्वशास्त्रीयनिबन्धः - ५० अङ्काः

साहित्याचार्यः

१. प्रथमपत्रम् (१०० अङ्काः)
रसगङ्गाधरः (प्रथमाननम्)
२. द्वितीयपत्रम् (१०० अङ्काः)
काव्यप्रकाशः (७-१० उल्लासाः)
३. तृतीयपत्रम् (१०० अङ्काः)
रसगङ्गाधरः
(द्वितीयानने आदितः लक्षणापर्यन्तभागः)
४. चतुर्थपत्रम् (१०० अङ्काः)
  - (क) अभिधावृत्तमातृका — ५० अङ्काः
  - (ख) वक्रोक्तिजीवितम् (प्रथमोन्मेषः) — ५० अङ्काः
५. पञ्चमपत्रम् (१०० अङ्काः)
  - (क) स्वशास्त्रीयेतिहासः — ५० अङ्काः
  - (ख) स्वशास्त्रीयनिबन्धः — ५० अङ्काः

फलितज्यौतिषाचार्यः

१. प्रथमपत्रम् (१०० अङ्काः)
सूर्यसिद्धान्तः (उपपत्तिसहितः)
  २. द्वितीयपत्रम् (१०० अङ्काः)
बृहत्पाराशरहोराशास्त्रम्
  ३. तृतीयपत्रम् (१०० अङ्काः)
(क) भावकुतूहलम् - ५० अङ्काः
(ख) नरपतिजयचर्या - ५० अङ्काः
(कर्मचक्रपर्यन्तम्)
  ४. चतुर्थपत्रम् (१०० अङ्काः)
(क) बृहद्वास्तुमाला - ५० अङ्काः
(ख) फलितविकासः - ५० अङ्काः
  ५. पञ्चमपत्रम् (१०० अङ्काः)
(क) स्वशास्त्रीयेतिहासः - ५० अङ्काः
(ख) स्वशास्त्रीयनिबन्धः - ५० अङ्काः
- विशेषः** - आचार्यकार्यक्रमे प्रथमवर्षे इव द्वितीयेऽपि वर्षे प्रथम-द्वितीय-तृतीय-चतुर्थपत्रेषु स्वशास्त्रानुसारेण पृथक्तया विषयाः पठनीयाः। पञ्चमपत्रे च व्याकरण-साहित्य-ज्यौतिषविषयेषु स्वशास्त्रीयेतिहासः स्वशास्त्रीयनिबन्धश्च पठनीयः।

◆◆◆

आचार्यप्रवेशपरीक्षा

Acharya Entrance Test

अधोनिर्दिष्टप्रकारकैः अध्येतृभिः आचार्यप्रवेशपरीक्षा लेखनीया—

संस्कृतविषयं विना स्नातकपरीक्षाम्/तत्समकक्षपरीक्षाम् उत्तीर्णाः, किन्तु प्रकारान्तरेण (स्वाध्यायबलेन/गुरुमुखात् वैयक्तिकश्रद्धया/अन्यविधिना वा) शास्त्रिस्तरीयं शास्त्रज्ञानं प्राप्तवन्तः आचार्यपाठ्यक्रमं प्रवेष्टुम् इच्छुकाः।

एकस्मिन् शास्त्रे शास्त्रिकक्षाम्/आचार्यकक्षाम् उत्तीर्णाः अपरस्मिन् शास्त्रे आचार्य पिपठिषुः ईप्सितशास्त्रे आचार्यप्रवेशपरीक्षां लिखेत्।

प्रवेशपरीक्षास्वरूपम्

प्रवेशपरीक्षाप्रश्नपत्रं २०० अङ्कानां भविष्यति। (१०० अङ्कानां वस्तुनिष्ठप्रश्नाः, १०० अङ्कानां विवरणात्मकप्रश्नाः)

प्रश्नविषयाः

आचार्यप्रवेशपरीक्षायां सर्वे प्रश्नाः शास्त्रपाठ्यक्रमे निर्दिष्टेभ्यः शास्त्रग्रन्थेभ्यः एव भविष्यन्ति। ते ग्रन्थास्तु—

व्याकरणम्

१. वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी
२. महाभाष्यम् (प्रथमाध्याये प्रथमपादे आदितः चत्वारि आह्निकानि)
३. प्रौढमनोरमा (आदितः अजन्तपुंल्लिङ्गान्तो भागः)

साहित्यम्

१. साहित्यदर्पणम् (सम्पूर्णम्)
२. कादम्बरी (शुकनासोपदेशान्ता)
३. अभिज्ञानशाकुन्तलम्
४. लौकिकसंस्कृतसाहित्येतिहासः (महाकाव्यं नाटकं कथासाहित्यं च)
५. मेघदूतम् नैषधीयचरितम् (प्रथमसर्गः) च
६. उत्तररामचरितम्

फलितज्यौतिषम्

१. लघुजातकम्
२. ताजिकनीलकण्ठी
३. केशवीयजातकपद्धतिः भावप्रकाशश्च
४. भुवनदीपकः गोलपरिभाषा च
५. बृहज्जातकम्
६. जैमिनीयसूत्रं जातकालङ्कारश्च

सङ्कल्पिताः प्रमाणपत्रपाठ्यक्रमाः

- नाट्यशास्त्रे
- पालिप्राकृतयोः
- पत्रकारताविषये
- सङ्गणकीयसंस्कृते
- पाण्डुलिपिविज्ञाने
- संस्कृतभाषाशिक्षणे
- संस्कृतानुवादे
- कर्मकाण्ड-ज्यौतिष-वास्तुशास्त्रादिविषयेषु
- विभिन्नशास्त्रेषु अल्पावधिपाठ्यक्रमाः
- विभिन्नशास्त्राणां परिचयपाठ्यक्रमाः
- अन्ये उपाधिपाठ्यक्रमाः प्रमाणपत्रपाठ्यक्रमाश्च।

मुक्तस्वाध्यायपीठस्य स्वाध्यायकेन्द्राणि

क्र.	स्वाध्यायकेन्द्रसमन्वयकः	सम्पर्कसूत्रम्
०१.	डॉ. शैलजा पाण्डेय राष्ट्रीयसंस्कृतसंस्थानम् (मा.वि.) गङ्गानाथझापरिसरः, चन्द्रशेखर- आजादपार्क, इलाहाबादम्- २१११०८ (उत्तरप्रदेशः)	09451179728 mspeethamald@gmail.com
०२.	डॉ. सुकान्तकुमारसेनापतिः राष्ट्रीयसंस्कृतसंस्थानम् (मा.वि.) सदाशिवपरिसरः, पुरी-७५२००१ (उड़ीसा)	09937427094 mspuri@gmail.com
०३.	डा. सतीशकुमारकपूरः राष्ट्रीयसंस्कृतसंस्थानम् (मा.वि.) रणवीरपरिसरः, कोट-भलवाल, जम्मू-१८११२२ (जम्मू-कश्मीरम्)	09419117304 mskshreejmu@yahoo.com
०४.	डॉ. ई.पी.श्रीदेवी राष्ट्रीयसंस्कृतसंस्थानम् (मा.वि.) गुरुवायूरुपरिसरः, पुरनाट्टुकरा, त्रिचूर, (केरलम्) पिन-६८०५५१	09496519744 mspgsk@gmail.com
०५.	प्रो. अर्कनाथचौधरी राष्ट्रीयसंस्कृतसंस्थानम् (मा.वि.) जयपुरपरिसरः, त्रिवेणीनगरम्, गोपलपुरा बाईपास, जयपुरम्- 302018 (राजस्थानम्)	09413561390 mspjpr@gmail.com
०६.	डॉ. लक्ष्मीनिवासपाण्डेयः राष्ट्रीयसंस्कृतसंस्थानम् (मा.वि.) विशालखण्डः-४, गोमतीनगरम्, लखनऊ- २२६०१० (उत्तरप्रदेशः)	09335277923 msplkosk@gmail.com

०७. डॉ. सी. चन्द्रकान्तः 09481652069
राष्ट्रीयसंस्कृतसंस्थानम् (मा.वि.) mspssk@gmail.com
राजीवगान्धीपरिसरः, शृङ्गेरी- ५७७१३९,
चिकमङ्गलूरु (कर्णाटकम्)
०८. डॉ. पी.वी.बी.सुब्रह्मण्यम् 09805034336
राष्ट्रीयसंस्कृतसंस्थानम् (मा.वि.) mskendramgarli@gmail.com
श्रीवेदव्यासपरिसरः, बलाहार, बैग नं.-०१,
तहसील-देहरा, जिला-काङ्गडा-१७७ १०१ (हिमाचलप्रदेशः)
०९. डॉ. धर्मेन्द्रकुमारसिंहदेवः 09406516435
राष्ट्रीयसंस्कृतसंस्थानम् (मा.वि.) msprksbhopal@gmail.com
भोपालपरिसरः, संस्कृतमार्गः, बागसेवनिया, भोपालम्-४६२०४३ (मध्यप्रदेशः)
१०. डॉ. देवदत्तसरोडे 09969573593
राष्ट्रीयसंस्कृतसंस्थानम् (मा.वि.) mskmumbai2012@yahoo.com
क.जे.सोमैया- परिसरः, द्वितीयतलम्,
एस्.आई.एम्.एस्.आर्. भवनम्, विद्याविहारः,
मुम्बई- ४०००७७ (महाराष्ट्रम्)
११. डॉ. रत्नमोहनझाः 09868241551
राष्ट्रीयसंस्कृतसंस्थानम् (मा.वि.) mspdisk@gmail.com
५६-५७, इन्स्टीट्यूशनल् एरिया, जनकपुरी, नवदेहली-११० ०५८
- क्र. स्वाध्यायकेन्द्रसहसमन्वयकः सम्पर्कसूत्रम्
०१. डॉ. ललितकुमारसाहुः 06752-229963
राष्ट्रीयसंस्कृतसंस्थानम् (मा.वि.) msppuri@gmail.com
सदाशिवपरिसरः, पुरी-७५२००१ (उड़ीसा)
०२. डॉ. कृ. वेङ्कटेशमूर्तिः 09868256044
राष्ट्रीयसंस्कृतसंस्थानम् (मा.वि.) mspdisk@gmail.com
५६-५७, इन्स्टीट्यूशनल् एरिया, जनकपुरी, नवदेहली-११० ०५८

◆◆◆

पाठ्यक्रमशुल्कसारणी

Fee Structure for the Various Programmes (in Rs.)

Name of the programme	Duration	Grace Period	S.L.M. Cost	Examination Fee	Total
Prak Shastri	2 years	2 years	1500	1000	2500
			1500	1000	2500
Shastri	3 years	3 years	2300	1000	3300
			2300	1000	3300
			2300	1000	3300
Acharya	2 years	2 years	4000	1000	5000
			4000	1000	5000
Prak Shastri Bridge Programme	6 months	6 months	1000	500	1500
Shastri Bridge Programme	1 year	1 year	1500	500	2000
Acharya Bridge Programme	1 year	1 year	2500	500	3000
Acharya Entrance test	-	-	Test free	100	

20% Fees concession is offered to the candidates belonging to SC/ST/PH overall fee per year except Acharya Entrance Test.

मुक्तस्वाध्यायपीठेन संस्कृतमाध्यमेन संरचिताः स्वाध्यायसामग्रयः
संस्कृतभाषायाः ज्ञानं शास्त्राणां तत्त्वं च सरलतया भवतः सर्वान्
बोधयेयुः, संस्कृतवाङ्मये विशिष्टाम् अभिरुचिं च उत्पादयेयुरिति
विश्वसिमः। अध्ययनक्रमे अपेक्षितं साहाय्यं विधातुं मुक्तस्वाध्यायपीठं
तत्स्वाध्यायकेन्द्राणि च तत्पराणि वर्तन्ते।

आत्मीयाः प्रेष्ठाः! आयान्तु, मुक्तस्वाध्यायपीठस्य
दूरस्थशिक्षाविधिना संस्कृतज्ञानम् अधिगच्छन्तु! वर्धतां
स्वाध्यायप्रक्रमः।

अधिकविवरणार्थं मुक्तस्वाध्यायपीठस्य स्वाध्यायकेन्द्राणां सम्पर्कं
कर्तुमर्हन्ति।

—निदेशक